

Storlaks

Mathias var en løgner, konstaterer jeg stille. Roeren holder båten rolig i elva, vender forsiktig fra side til side. Snur båten opp mot strømmen i overgangen til evjene, der laksen står. Klokken er seks på morgenen. Vi har vært ute i snart en time, blikket har begynt å slippe de duppene tuppene på fiskestengene. Fortsatt kjølig. Tåkeperler samler seg til små, glitrende dråper på klærne.

En wobblers vibrerer i enden av snøret på den høyre stangen, en sluk durer i den venstre. Strømmen bruser og bobler rundt båten. Elven er høyere enn vanlig, renner stor og brun forbi, fortsatt litt kvist og skum, men vannstanden er på vei ned. Vær for storfisk. Årene skjærer rutinert og lydløst ned i vannet. Rytmsk, som en meditasjonslyd. To eller tre kraftige tak ved hver vending, så tilbake til de rolige takene som holder båten på samme høyde i den uvanlig strømmen. Jeg lukker øynene. Trønderen ved årene har sagt sitt om været. Elven brummer truende langt der nede. Mathiassteinen ligger litt ute på høyresiden i elven hvor vannet gleser og presser seg forbi på begge sider. På innsiden er alt hvitt og kaos. De to skarpslipte fjellpiggene som stikker opp mellom Mathiassteinen og bredden synes ikke ved så høy vannstand. Nå ligger de litt under de hvite vannmassene og venter på noe å hugge tak i. Definitivt en løgner. Jeg gløtter på det høyre øyet og ser på strømmene der nede. Mathias har vært død i mange år, men steinen i elva bærer navnet hans fortsatt. Stor ære å få oppkalt steder i elva etter seg. Roeren, Mathias barnebarn, fortalte historien en gang for noen år tilbake. Andektig hørte jeg på mens en ordknapp trønder sa mange setninger etter hverandre. Og en historie formet seg.

Mathias kommer hjem en dag, våt og forslått. Namsen går høy, og ingen skulle være ute å fiske alene i slik elv. Men han er sterk som en bjørn, Mathias. Og sta.

Dryppende står han i den lave kjøkkendøren. Det er varmt der inne, lukter parafindynket sagflis av vedkomfyren. Fra hvite, dype tallerkener med blått mønster spiser familien sviskegrøt med sukker og fløte. Faren, moren og den to år yngre broren Elias. Faren ser opp på Mathias, og respekten lyser i Mathias øyne.

- Regner det, spør faren.
- Ja, regner gjør det og, svarer Mathias. Han gjør et kort opphold. Tar sats.
- Jeg mistet finslukene, far.

Elias huker hodet ned mellom skuldrene. Leppene kruser seg til et skadefro smil. Finslukene som hadde gjort faren til Namsens beste fisker. Samlet i en gammel, blank metalleske der den gule fargen på lokket nesten var avslitt. Ingen fikk røre den boksen. Faren legger ned skjeen. Bruker litt tid før han åpner munnen.

- Alle?

Stemmen sprekker litt, og han kremter. Mathias ser rett på faren.

- Ja, men ikke den som fisken beit på.

Eksplisiv stillhet. Faren stikker skjeen i sviskegrøten. De eneste lydene er vannet som drypper fra Mathias og farens slurping. Moren og Elias sitter musestille og stirrer på faren. Venter. Faren svelger og puster ut. Ser opp og møter sønnens blick.

- Fikk du opp fisken?

Moren blir blank i øynene. Opp med forklesnippen og tørker i øyekroken. Elias sukker. Mathias nikker kort.

- Var den stor?

Mathias nikker igjen.

- Fisken skal være stor for at jeg skal gå på innsiden av Storsteinen.

Et rykk i munnviken. Mathias har problemer med å skjule stoltheten. Blir rettere i ryggen. Venter på farens reaksjon.

- Da er vel båten ødelagt og.
- Nei, svarer Mathias. Tripper etter å fortelle om vekten.

- Du lyver, sier Elias raskt. – Ingen som har gått på innsiden Storsteinen har greid seg. Verken folk eller båter.

Faren løfter en advarende pekefinger mot Elias, som alltid skal konkurrere.

- Du får sette deg til bords og fortelle da, sier faren, og Mathias setter seg surklende våt til bords.

Et lite lugg i stangen med wobbleren. Hjertet hopper i brystet. Puls. Kanskje den var i bunnen, kanskje en kjempelaks strøk langs den. Jeg grøsser litt inni alle klærne, beveger vekten fra den ene rumpeballen til den andre for å få i gang blodsirkulasjonen. Båten blir liggende skjevt i vannet, og roeren humper seg litt til siden for å rette den opp igjen. De første solstrålene kikker over åsen bak oss og skjærer gjennom tåkedisen som skarpe kniver. Sjelden at elva er så høy. Regnet ramlet ned i går, bare så vidt det var luft mellom dråpene. Elva svarte med en gang og steg en buldrende, frådende meter høyere.

Storsteinen ble hetende Mathiassteinen etter den dagen Mathias skulle ha passert på innsiden av den, og skiftet heller ikke navn året etter da Elias forsvant i elva da den var som høyest. Ingen hadde sett at han gikk på innsiden, men båten hadde to dype flenger i bunnen etter de to fjellpiggene. Dessuten visste alle at han måtte konkurrere med Mathias i alt. Noen mente at Mathias hadde løyet om turen for å berge seg for faren, og på det viset lurt broren i døden. Men Mathias holdt på sitt til den dagen han døde. Løgn var ikke noe man for med i den slekta, sa han. Det ble to grupperinger i bygda – de som trodde på Mathias, og de som ikke gjorde det. Men steinen ble hetende Mathiassteinen.

Jeg ser at den mørke, våte stripen langs land blir høyere, vannet er på vei ned. Vær for storlaks. Friskt, fossende vann i elva lokker laksen inn fra fjorden, skaper kamp om plassene i elva. Fisk flytter seg og biter. Halv sju, kanskje det er for seint. Kanskje det ikke blir i dag heller. Solen begynner å varme ryggen litt. Åretak, strømmen bobler og klukker rundt båten. Øynene glir igjen. Venter på hvinet fra snellene. Ikke smånapping fra en liten kilos fisk, men det lange, seige hvinet fra en sværing.

De mest ondsinnete ville ha ham til å gjøre det igjen. Ha Mathias til å gå på innsiden av Mathiassteinen en gang til. Når regnet sprutet opp fra bakken og elva flødde som verst sa de ”Han Mathias skal nok i elva nå”, eller bare ”Tru om elva er stor nok nå”. Aldri direkte til ham. Mathias gjorde det lett for dem, holdt

seg alltid unna både folk og elv i slikt vær. De som trodde på ham sa han mintes Elias, satt inne og sørget, tung som været.

Den gangen roeren fortalte historien, spurte jeg hva han trodde. Han svarte med en lyd som kunne være hva som helst. Forakt for de som trodde, for de som ikke trodde. For meg som spurte. Jeg spurte ikke mer.

Sperrer øynene opp. Snellen på wobblerslangen hviner. Illsint, klagende. Stangen står i bue. Ærefrykt. Laks eller grein? Laks eller bunn? Hvingingen stopper et lite sekund før stangen igjen bøyer seg og snellen gjenopptar hylingen. Laks. Definitivt stor laks. Jeg løsner den tomme stangen og sneller inn. Raskt. Ser hele tiden på tuppen på den andre stangen. Får fisken slakt snøre kan den slå seg av. Sluken spretter opp av vannet og danser mot meg. Tjue meter igjen. Stangen retter seg ut. Roeren gir fra seg en lyd og ror hardt oppover i elva. Raske tak. Hans bidrag. Lett bøy på stangen igjen. Jeg forsøker å få tak i sluken, men den glipper forbi, sneller i stedet inn alt snøret til den smeller inn i toppen av stangen. Snur meg rundt og stikker den inn langs båtsiden. Unngår å møte roerens blikk. Vet at han vil at jeg skal gjøre motsatt, ta stangen med fisken først. Jeg løsner den andre stangen. Snøret henger slakt nå, som om det bare er strømmen som holder i det. Svelger, kjenner suget i magen. Sneller forsiktig inn. En meter, to meter. Laksen svarer og rykker ut snøret så håndtaket på snella smeller over neglene. Jeg hører at det kommer lyd fra meg, utrop og pesing. Puster dypt og holder stangen rett opp. Det fyker ut tredve, førti meter snøre. Har to hundre til rådighet, men kikker likevel ned. Legger håndflaten forsiktig under snella og bremses litt. Hvordan kan én mann rå med dette, både fiske og ro i slik elv. Roeren forsøker fortsatt å komme oppover i elva. Seksti, sytti meter snøre ute. Laksen går i strømmen. Nedover. Hundre meter, snella brenner mot håndflaten.

- Ned, bjeffer jeg. – Vi må ned!

De kraftige åretakene blir roligere. Han tar oss mot midten av elva og bare styrer, lar strømmen ta båten. Snella roer seg. Jeg drar stangen mot meg og sneller mens jeg slipper den fra meg, pumper fisken inn. Meter for meter. Vi går fort nedover. Løgn, forbannet løgn. Laksen drar over mot høyre. Snøret rives av snella igjen. Roeren følger på. Nakkehårene reiser seg da jeg ser Mathiassteinen. Laksen styrer mot innsiden.

- Venstre!

Roeren drar båten over mot venstre. Jeg strammer snella og forsøker å hale fisken over, ut mot strømmen midt i elva. Skotter mot kniven som står i tofta. Må få fisken ut i strømmen. Har ikke sett den enda. Den har ikke vist seg for oss. De små viser seg fort. Den styrer stødig mot innsiden. Snøret hviner ut. Lite igjen. Snart vil det legge seg rundt Mathiassteinen og fisken vil slite det av. Eller jeg må kappe det. Forsøker igjen å slepe den vekk, over på vår side.

I det samme viser laksen seg for oss. Den snur seg i vannet og et kort øyeblikk kommer spolen opp av vannet, en hale så stor som to velvoksne hender. Må være tjue kilo. Minst. Tretti. Roeren glemmer et øyeblikk å ro. Så forsvinner laksen under igjen. Vil ha denne. Må ha denne. Roeren tar plutselig et par kraftige tak og snur båten. Bølgene er høye her, stempler beina mot sidene i båten. Han ror som en gal. Båten styrer over på høyresiden igjen, over mot Mathiassteinen. Håret stritter i nakken. Han skal ikke gjøre slik. Ikke uten at jeg sier noe. Båten skyter inn i alt det hvite, frådende på innsiden av Mathiassteinen. Vi er femti meter fra. Førsti. Kniven. Roeren ror nedover elven. Båten akselererer nedover. Kikker ned, sjekker at vesten er skikkelig festet. Tjue meter. Sneller som i transe. Roeren har tenkt å gå på innsiden. Jeg famler etter kniven, men finner den ikke. Kikker etter den, men den står ikke lenger i tofta. Jeg vrir meg rundt.

- Utsiden, for svarte!

Men ansiktet hans er som hugget i stein. Blikket festet forbi meg, mot alt det hvite. Kjenner draget i stangen og snur meg tidsnok til å se akterenden forsvinne inn i stryket. Toften forsvinner under meg og stangen er alt jeg har. Årene kastes inn i båten, kjenner en kraftig neve i nakken og forsvinner bakover samtidig som stein og tre knuser sammen i bunnen av båten. Ryggen treffer noe hardt. Gul og hvit smerte. Akterenden reiser seg. Vannsprøyt over alt. Knuselyden flytter seg og så vektløs. Faller som i et mareritt. Venter på fjellpiggene opp mellom skulderbladene. Som en sprellende fisk på en klepp. Treffer vannet sidelengs. Vannet fosser inn. Kaster meg i motsatt retning og lever. Hører roeren bakse bak meg. Han forsøker å stikke ut årene. Jeg ser langs stangen. Snøret henger slakt, som om det bare er strømmen som holder i det. Klarer å dra meg opp. Setter meg på tofta igjen. Iskaldt vann til anklene. Årene hugger i vannet, retter båten opp. Sneller inn fort, nesten panisk. Kjenner stangen bøye seg, og snøret hviner ut igjen. Jeg begynner å le. En hysterisk, skingrende latter, hører

roeren buldre bak meg. Strammer snella litt til. Det blir roligere, bråket fra stryket forsvinner bak oss. Så rykker det kraftig i snøret to ganger, og stangen retter seg. Årene slutter å ro bak meg og latteren stilner. Kikker matt ut over vannet. Tåkedisen har løst seg opp. En måke skratter et eller annet sted. Wobbleren kommer duppende til overflaten inne i evja. Vi ser på den en stund uten å si noe. Så kremter roeren stille.

- Vi farer ikke med løgn i slekta vår, sier han.

Ketil Melhus